

Nr. 8 (36)/ AUGUST 2023

Cetatea Cavalerilor

Fondator: Col. r. Dr. Constantin MOȘINCAT
Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Clio
Editura Tipo MC, Oradea-2020

Cartea Mea e și a Ta! ISSN 2734-6889 - ISSN-L 2734 - 6889

**Constantin Brâncuși - sculptorul arhetipului românesc.
Stâlpii funerari pre-creștini și pasărea sufletului l-au inspirat**

Prof. univ. dr. Ionuț ȚENE

Ionuț ȚENE

Specialiștii și artiștii greșesc profund considerând seria de sculpturi "Pasărea Măiastră" a celui mai mare sculptor modern din lume Constantin Brâncuși, ca fiind sub o influență livrescă, a artei moderne sau a unor curente și tendințe novatoare. "Măiastra" reprezintă seria de treizeci de sculpturi de păsări în bronz și în marmură realizate de Constantin Brâncuși între anii 1910-1918 afirmă specialiștii. Când am vizitat acum câțiva ani atelierul lui Brâncuși de la Paris, de lângă Centru Pompidou am fost uimit de varietatea și diversitatea "păsărilor măiestre" ale olteanului din Hobița. Acolo m-am simțit, paradoxal, nu într-un atelier modern sau contemporan, ci într-o poiață țărănească din Oltenia sau din sudul Transilvaniei. "Măiastra" este printre primele sculpturi ale lui Brâncuși, în care acesta a folosit forma abstractă a unei păsări. Lucrarea ar fi fost inspirată de pasărea legendară a folclorului românesc "Pasărea măiastră", o creatură mitică cunoscută pentru penajul de aur și cântece fermecate. Unii critici de artă cred eronat că Brâncuși ar fost influențat și de baletul "Pasărea de Foc" cu muzica lui Igor Stravinski, bazat pe versiunea rusă a unei păsări mitice similare, care a avut premiera la Teatrul Național de Operă din Paris, în 1910. Adevărul că sculptorul Constantin Brâncuși a fost un sculptor al arhetipului și ancestralului românesc. Influența "păsării măiestre" ca și a Coloanei Infinitului a venit chiar de lângă el, din preajma satului natal Hobița din nordul Olteniei. Constantin Brâncuși a sculptat în piatră, bronz, marmură și lemn moștenirea originară și originală milenară a poporului român, nici vorbă de influențe moderne din operele europene ale începutului secolului XX. Brâncuși a sculptat arhetipul sufletului românesc și a adus prin artă trecutul în prezent și viitor. Sculptura lui este despre românul absolut din toate timpurile. Inspirația a venit pe filiera firească a etnofolclorului românesc. El a restabilit legătura sufletească cu străbunii. Un cercetător cunoscut al folclorului românesc Gheorghe Pavelescu consideră indirect că stâlpii funerari și pasărea sufletului l-ar fi influențat pe marele sculptor în reprezentarea "păsării măiestre" și a "coloanei infinitului". De cele mai multe ori pe stâlpii funerari din Oltenia și sudul Transilvaniei se află porumbelul cu aripile întinse, gata de zbor, iar coada este răsfirată ca a unei rândunele. Porumbelul este vopsit în albastru închis sau în cenușiu. El se punea numai la feciori neînsurați și niciodată la neveste sau bărbați căsătoriți. Acești stâlpi funerari l-au inspirat în copilăria și tinerețea zbuciumată pe Constantin Brâncuși. Imaginea lor a dus-o sculptorul la Paris. „Semnificația acestui porumbel este strâns legată de mentalitatea arhaică a poporului, care își imaginează sufletul sub formă de pasăre, credință la fel de veche a popoarelor indoeuropene”, a arătat Gheorghe Pavelescu într-o monografie etnofolclorică despre „Valea Sebeșului”.

Conform cercetătorului Gheorghe Pavelescu stâlpii funerari sunt un obicei precreștin, de origine indoeuropeană și se păstrează încă și azi într-un sat din Munții Sebeșului, în Loman, acolo unde, spre deosebire de mormintele femeilor, cele ale bărbaților nu au cruce, ci un stâlp de lemn, cu bogate ornamente geometrice, rareori cu motive vegetale, iar cele al tinerilor necăsătoriți se remarcă prin porumbelul pus în vârful stâlpului. La Brâncuși porumbelul a devenit "pasărea măiastră", iar "stâlpul

funerar, „un laitmotiv pentru „coloana infinitului”, care leagă centrul pământului de cer. Odinioară „stâlpii funerari” erau răspândiți în multe sate din regiunea subcarpatică, în sudul Transilvaniei și, sporadic, în sudul Carpaților. Obiceiul a dispărut, fiind păstrat cu sfințenie în Loman până în 1950, în special satul de munte, în care predomină păstoritul și creșterea vitelor. (vezi Bilțiu, Pamfil, Studii de etnologie românească, vol. IV, Editura EURO TIP, Baia Mare, 2015 și mai ales Pavelescu, Gheorghe, „Pasărea suflet. Contribuții pentru cunoașterea cultului morților la românii din Transilvania, în Anuarul arhivei de folklor, VI, 1942, Ethnos. Studii de etnografie și folclor, I, Sibiu, 1998) Stâlpii, ciopliți de obicei din lemn de stejar, de salcâm sau frasin, pentru a fi mai rezistenți, erau în formă de obeliscuri în patru sau șase fețe, cu un diametru de 12-15 centimetri. Dimensiunile lor variau, în funcție de vârsta celui decedat, la copii și bătrâni fiind mai mici decât la feciorii morți înainte de căsătorie. Fețele stâlpilor erau sculptate de jos până sus cu diferite motive geometrice, cum ar fi romb, rozeta, cercul, crucea, linia zig-zag, elicea și elemente florale. La fel ca pe o cruce, pe stâlpi se sculpta sau scria cu vopsea numele celui decedat, precum și anul nașterii și al morții. Pe stâlp era pus porumbelul sau pasărea morții, iar unii țărani o numeau „pasărea sufletului”. „Semnificația acestui porumbel este strâns legată de mentalitatea arhaică a poporului, care își imaginează sufletul sub formă de pasăre, credință la fel de veche a popoarelor indoeuropene”, sublinia Gheorghe Pavelescu. El a menționat că păsările funerare, stilizate de meșteri anonimi milenii de-a rândul, au atras și lui Lucian Blaga, care le evocă în poezia „Pasărea sfântă”.

Etnologul Romulus Vulcănescu publica în 1972, o serioasă cercetare „Coloana cerului”, în care și propunea să reconstituie „forma originală și conținutul mitologic al uneia dintre cele mai vechi și mai semnificative monumente ale culturii arhaice românești.” Se referea la coloana cerului, ca o „instituție culturală” de sorginte mitologică sub inspirație uraniene. Romulus Vulcănescu considera stâlpul funerar fiind mitic și interpreta din această specie sulița, săgeata, bradul mortului și stâlpul. Stâlpul era și parul mortului ce stabilea mormântul: „două variante se leagă între ele printr-un simbolism-comun deoarece alcătuiesc un cuplu funerar ... erau puțin fasonați ... unii aveau un orificiu prevăzut cu un cep, și ceilalți un orificiu fără cep. A patra categorie de stâlpi funerari au fost cei cu trupul ornamentat și prevăzuți în vârf cu imaginea unei păsări cu aripile închise (în Hunedoara) sau deschise (în Mehedinți)” (Coloana cerului, pag. 117). Într-un alt studiu „Mitologia română” (Ed. Academiei R.S.R. 1985), Romulus Vulcănescu analiza șase tipuri de stâlpi funerari stilomorfi, adevărate „succedane și simulacre ale coloanei cerului, care la rândul lui este un substitut al arborelui cosmic.” Romulus Vulcănescu distinge, în lucrarea „Mitologie română”, pasărea-suflet și sufletul pasăre, „în primul caz este simbolizat dubletul material al mortului pe lumea aceasta, iar în al doilea caz imaginea ornitomorfică a sufletului rătăcitor”. Și secuii au folosit în riturile de înmormântare în estul transilvan acești stâlpi funerari numiți și „pomii vieții” sau „pomi funerari” – „kopjafa” (maghiară) sau „pom de mormânt” inspirați fiind de populațiile stră-române. Stâlpii unesc prin rădăcini spiritul mortului cu cerul. Cristian Ioan Popa în studiul „Contribuții la cunoașterea arhitecturii funerare din lemn din Valea Cugirului” afirmă că „Originea unor astfel de monumente trebuie căutată în vremurile precreștine, apropiate putându-se face cu stâlpii totemici”. În sublimul și interioritatea artei lui Brâncuși, artistul prin sculptarea „păsării măiastre” și a „coloanei infinitului” reconstruia o axă spiritală cu trecutul milenar al românilor, o conexiune cu spiritul străbunilor, și nu o fațetă evolutivă a sculpturii moderne a timpului său. Originalitatea lui Brâncuși a constat în originalitatea sa românească. Sculptorul inspirat de stâlpii funerari a sculptat trecutul perceput de contemporani ca prezent și viitor modern. Paradoxal, Constantin Brâncuși a fost un sculptor arhetipal, nu modern. El a fost contemporan din punct de vedere artistic cu meșterii în piatră și lemn din așezările ancestrale daco-romane. Prin sculptură Brâncuși s-a reconectat cu străbunii noștri.